

Тези:

Зайко Л. Необхідність висвітлення ідей толерантності в сучасних українських ЗМК / Л. Зайко // Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності : Міжнародна науково-теоретична конференція, 1–2 жовтня 2015 року : [матеріали доповідей та виступів] / редкол. П. Ю. Саух [та ін.]. – Житомир : Вид. Євенок О. О., 2015. – С. 179–182.

Л. Я. Зайко (Житомир)

НЕОБХІДНІСТЬ ВИСВІТЛЕННЯ ІДЕЙ ТОЛЕРАНТНОСТІ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМК

Тема висвітлення ідей толерантності в засобах масової комунікації розглядалася зокрема науковцями І. Мельничук, О. Постельжук, М. Кондратюк, В. Зорько, І. Тишкевич та ін.

Існує думка, що демократія (влада народу) – благо лише тоді, коли вона відповідає культурі та менталітету народу. Наразі загострилася необхідність загального усвідомлення фундаментальних цінностей демократії для побудови сучасного громадянського суспільства в Україні. Цінностями демократії є специфічні непересічні цінності демократії – весь світ людського існування в усій його повноті і багатоманітності.

Однією з основних цінностей є цінність толерантності. Основні аспекти розуміння толерантності відображені у Декларації принципів толерантності: «1.1. <...> Толерантність – це чеснота, яка робить можливим досягнення миру і сприяє заміні культури війни культурою миру. <...> 1.3. <...> Толерантність – це поняття, що означає відмову від догматизму, від абсолютизації істини і утверджує норми, встановлені в міжнародних правових актах у галузі прав людини <...> 1.4. Вияв толерантності, який співзвучний повазі прав людини, не означає терплячого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням. Це означає, що кожна людина вільна дотримуватися своїх переконань і визнає таке ж право за іншими». [1].

Науковці А. Бандурка та О. Тягло зазначають, що «толерантність ґрунтується, як сказано у роз'ясненні Декларації принципів толерантності, «на відмові від догматизму, від абсолютизації істини» [2].

Тонка межа між толерантним відношенням до інакшості в суспільстві та нав'язуванням своїх інтересів певною групою (носієм) усім членам суспільства, недотриманням загальнодержавних законів може призводити до соціальних конфліктів. «Змістом даної форми конфлікту є сутичка інтересів різних соціальних груп, яке має вираження в прояві соціальних протиріч» [3, с. 32].

Неспроможність та ускладнення процесу пізнання нового може призвести до обмеженого світосприйняття. На такому ґрунті виникають проблеми міжвікового спілкування в

суспільстві. Старше покоління не розуміє способу життя і прагнень жити по-іншому молодого покоління, а отже і не проявляє толерантності до їх поглядів. Цей факт яскраво проявився в сучасній історії України – під час анексії Криму (березень 2014 року) та початку захоплення частин територій Донецької та Луганської областей – проведення псевдореферендумів, де основою було бажання деяких представників старшого покоління «вмерти в Росії». Ці висловлювання, як один із чинників, було використано агресором (Росією) через канали засобів масової комунікації (пресу, радіо, телебачення, соціальні мережі в інтернеті) для маніпулювання суспільною свідомістю, на яке зреагувала основна частина населення Кримської Автономної республіки та частина населення Східних областей України. Як наслідок – входження Криму до складу РФ та «утворення» псевдореспублік – так званих «ЛНР» та «ДНР».

Вільна інформація в інформаційному суспільстві має беззаперечне і головне значення у створенні та існуванні громадської думки. Громадська думка – дієва сила демократії.

Специфікою розвитку інформаційного суспільства є стрімкий розвиток засобів масової комунікації. Цей процес надає можливість швидкого розповсюдження інформації у суспільстві, зокрема за допомогою мережі Інтернет.

Інтернет є ефективнішим і дешевшим способом висвітлення інформації з притаманними йому перевагами (оперативним висвітленням інформації, швидкими темпами її заміни) в порівнянні з традиційними засобами поширення масової інформації – такими як телебачення, радіо, друковані ЗМІ. Але безцензурна основа створення та обміну інформацією породжує зловживання з точки зору її моральності та непрофесійності її подання.

Ще у 2012 році науковці О. Постельжук, М. Кондратюк звертали увагу, що «соціальні мережі, українська блогосфера стали новим майданчиком комунікаційної взаємодії між представниками різних політичних поглядів, етнічних груп, віросповідань тощо. Важливо, що ці канали поширення інформації можуть використовуватися з провокаційною метою і трансформуватися у нову загрозу для мирного співіснування громадян України» [4].

З кінця листопада 2013 року й до сьогодні часто в обговореннях новин у соціальних мережах, які пов'язані з військовим конфліктом на території України, зустрічаються коментарі користувачів інтолерантного (нетерпимого) характеру – яскраво вираженими негативними висловлюваннями стосовно як основної частини населення України («фашисти», «бандерівці», «укропи» та ін.), так і людей, які підтримують псевдоутворення «ЛНР» та «ДНР» («ватники», «вата», «колоради», «совок» та ін.). Цьому процесу також сприяє маніпулятивно-пропагандистська машина уряду РФ, яка проводить жорстку

інформаційну війну проти України за допомогою найманих осіб, які отримали специфічну назву – «троль».

Активне висвітлення ідей толерантності в Україні перебирають на себе блогери. Так Олександр Клименко зазначає: «Віротерпимість завжди допомагала нам бути толерантними й до інших виявів чужої інаковості» [5].

Корені української терпимості сягають філософії Г. Сковороди – кордоцентричності – філософії українського народу, як підґрунтя толерантності та терпимості до інших членів суспільства. Як зазначають автори А. Герасимчук та З. Тимошенко «Філософські погляди Г. Сковороди орієнтували людину на світ, де «всякому городу нрав і права». Їх змістом було визнання безумовної цінності індивіда, права людини на особистий, індивідуальний вибір» [6, с. 195]. Також толерантні ідеї сповідували представники українського письменства XIX–XX ст. Т. Шевченко, Л. Українка, В. Стус, В. Симоненко та ін.

Волонтерський рух, безумовне прийняття та фінансова допомога переселенцям з Криму, із Донецької та Луганської областей, спростовують твердження російської пропаганди про фашизм в Україні та стверджують прояви толерантності в сучасному українському суспільстві. Як зазначає І. Тишкевич: «Велика кількість вимушених переселенців зі східної частини країни – біда. Але з точки зору формування нової української нації не все так погано. Ці люди отримують нехай й екстремальний, але досвід міжкультурного спілкування. І вони змінюються. Процес не швидкий, але він йде і йде в потрібному напрямленні» [7].

Соціальна реклама є потужним засобом просування основ толерантності в суспільну свідомість мас. Вона на думку Н. Грицюти може викликати потрібну реакцію суспільства, спонукати до позитивних дій, вчить правильному способу життя, суспільство одержує об'єднуючий чинник [8, с. 174–175]. Як приклад можна назвати тренд «Єдина країна», яким були позначені українські телеканали з початку 2014 року, насичений толерантними смислами. Ці смисли незалежно від мови спілкування об'єднали свідомість населення України під час зовнішньої агресії.

Величезне значення мають заходи, спрямовані на виховання толерантності у дітей. Так, зокрема, організаторами фестивалю Goethe Institut в Україні, Arthouse Traffic та Interfilm Berlin проводиться всеукраїнський фестиваль короткометражного кіно для дітей та підлітків «Єдність і толерантність» в 13 містах України з 16 вересня 2015 року. «Після перегляду дітям буде запропоновано взяти участь у дискусії та обговоренні навчальних матеріалів для обміну думками і пошуку відповіді на питання «що таке толерантність, і як її досягти?» [9].

На думку В. Зорько: «Водночас прояв толерантності серед українства можна розглядати як константу збереження миру та спокою, а у світі вона складає основу того тла, що гарантує / забезпечує співробітництво» [10, с. 76].

Отже, толерантність є однією з суспільних цінностей. Сучасні ЗМК є потужними каналами формування суспільної свідомості. Тому вони повинні використовуватися у просуванні в свідомість українського суспільства принципів терпимості до «іншості» через призму українського кордоцентризму.

На фоні зміни суспільних відносин між різними регіонами України постановка питання про примирення та взаємне толерантне відношення на часі. Наскільки складним цей процес виявиться після всеукраїнської трагедії – тисячі загиблих... за єдину Україну? Шляхи вирішення цих питань є актуальними для подальших наукових пошуків та недопущення поглиблення суспільної кризи в Україні.

Література

1. Декларация принципов терпимости (утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України, 1994–2015. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
2. Бандурка А., Тягло О. Толерантність чи терпимість? / А. Бандурка, О. Тягло [Електронний ресурс] // Українська правда. – 3 березня 2012 року. – Режим доступу : http://www.pravda.com.ua/columns/2012/03/3/6959888/view_print/?attempt=1.
3. Бандурка А. М., Друзь В. А. Конфликтология : Учеб. пособие для вузов / А. М. Бандурка, В. А. Друзь. – Харьков : Ун-т внутр. дел, 1997. – 356 с.
4. Постельжук О. П., Кондратюк М. М. Релігійна толерантність як засіб запобігання конфесійних протистоянь в Україні / О. П. Постельжук, М. М. Кондратюк // Панорама політологічних студій : Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – 2012. – Випуск 9. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pps_2012_9_32.pdf.
5. Сайт <http://oleksandr-klymenko.com>. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://oleksandr-klymenko.com/newsroom/articles/1559-nedorazvitaya-ukraina/>.
6. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Курс лекцій з філософії : Навч. посіб. / А. А. Герасимчук, З. І. Тимошенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 422 с. – Бібліогр. : с. 415–418.

7. Тышкевич И. Ватогенез или как проекту Украина предупредить опасность / Тышкевич И. [Електроний ресурс] // Хвиля. – 2015. – Лютий. – Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/society/kak-proektu-ukraina-predupredit-opasnost.html>.
8. Грицюта Н. М. Етика рекламної діяльності : Навч. посіб. / Н. М. Грицюта // К. : Ін-т журналістики / Х. : Оберіг, 2008. – 256 с.
9. Фестиваль короткометражного кіно для дітей та підлітків «Єдність і толерантність» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://tolerancefilmfest.org.ua/>.
10. Зорько В. С. Етнічна та релігійна толерантність в українському суспільстві: соціологічний вимір / В. С. Зорько // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4 (5). – С. 76–85.